

Ch. A. Ferguson

Διμορφία (Diglossia)

C.A. Ferguson, «Diglossia», *Word*, vol. 15, 1959, pp. 325-40.¹

Σε πολλές γλωσσικές κοινότητες, κάποιοι από τους ομιλητές χρησιμοποιούν δύο ή περισσότερες ποικιλίες της ίδιας γλώσσας, σε διαφορετικές όμως συνθήκες. Ίσως το πιο γνωστό παράδειγμα είναι η κοινή γλώσσα (standard language) και η τοπική διάλεκτος, λ.χ. στα ιταλικά ή στα περσικά, όπου πολλοί ομιλητές μιλούν την τοπική διάλεκτο στο σπίτι ή στην οικογένεια ή με φίλους της ίδιας διαλεκτικής περιοχής αλλά χρησιμοποιούν την κοινή γλώσσα για την επικοινωνία τους με ομιλητές άλλων διαλέκτων ή σε δημόσιες εκδηλώσεις. Ωστόσο τα παραδείγματα χρήσης δύο ποικιλιών μιας γλώσσας στην ίδια γλωσσική κοινότητα είναι πολύ διαφορετικά. Στη Βαγδάτη οι χριστιανοί Άραβες χρησιμοποιούν μεταξύ τους μια «χριστιανική αραβική» διάλεκτο, αλλά μιλούν τη γενική διάλεκτο της Βαγδάτης, τη «μουσουλμανική αραβική» όταν βρίσκονται σε μικτή ομάδα. Τα τελευταία χρόνια ανανεώνεται το ενδιαφέρον για τη μελέτη της ανάπτυξης και των χαρακτηριστικών των τυποποιημένων γλωσσών (βλ. Ιδιαίτερα Kloss, 1952, με την πολύτιμη εισαγωγή του στη διαδικασία τυποποίησης εν γένει). Ακολουθώντας αυτήν την έρευνα, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να εξετάσει προσεκτικά ένα είδος τυποποίησης όπου δύο ποικιλίες μιας γλώσσας συνυπάρχουν σε ολόκληρη την κοινότητα, με καθορισμένους όμως ρόλους. Ο όρος «διμορφία» (diglossia) εισάγεται εδώ, βασισμένος στη γαλλική λέξη diglossie, η οποία έχει εφαρμοστεί σε αυτήν την περίπτωση, εφόσον φαίνεται να μην υπάρχει λέξη σε συνήθη χρήση για αυτήν στα αγγλικά. Άλλες γλώσσες της Ευρώπης χρησιμοποιούν σε γενικές γραμμές τη λέξη και για τη «διγλωσσία» (bilingualism) με αυτήν την ειδική έννοια. (Οι όροι «γλώσσα», «διάλεκτος» και «ποικιλία» χρησιμοποιούνται εδώ χωρίς να έχουν οριστεί επακριβώς. Ελπίζουμε να φανερώνεται η καθιερωμένη χρήση τους με σαφήνεια ώστε να είναι κατανοητά όσα θα ειπωθούν. Ο όρος «επιβεβλημένη ποικιλία» χρησιμοποιείται επίσης εδώ χωρίς ορισμό. Σημαίνει ότι η υπό εξέταση ποικιλία δεν είναι η πρωταρχική, η «φυσική» -εγχώρια- ποικιλία για τους εν λόγω ομιλητές, αλλά την μαθαίνουν ως πρόσθετη. Τέλος, δε θα προσπαθήσουμε εδώ να εξετάσουμε την ανάλογη περίπτωση, κατά την οποία δύο ξεχωριστές γλώσσες (είτε είναι συγγενικές είτε όχι) χρησιμοποιούνται εκ παραλλήλου στη γλωσσική κοινότητα, καθεμιά με ένα σαφώς προσδιορισμένο ρόλο.)

Πιθανολογούμε ότι αυτή η περίπτωση που μας ενδιαφέρει είναι ευρέως διαδεδομένη στις γλωσσικές κοινότητες, παρόλο που σπάνια αναφέρεται, πόσο μάλλον περιγράφεται ικανοποιητικά. Μια πλήρης εξήγησή της μπορεί να

¹ 1. Μια προκαταρκτική εκδοχή αυτής της μελέτης με τον τίτλο «Κλασική ή καθομιλουμένη, μια κοινή ή δύο» («Classical or colloquial, one standard or two»), ετοιμάστηκε για παρουσίαση στο συμπόσιο πάνω στην Αστικοποίηση και τις Τυποποιημένες Γλώσσες: Γεγονότα και Στάσεις («Urbanization and Standard Languages: Facts and Attitudes»), το οποίο έλαβε χώρα στη συγκέντρωση της Αμερικανικής Ανθρωπολογικής Οργάνωσης («American Anthropological Association») το Νοέμβριο του 1958, στην Ουάσινγκτον, D.C. Η προκαταρκτική εκδοχή διαβάστηκε από έναν αριθμό ατόμων και ποικίλες τροποποιήσεις έγιναν στη βάση σχολίων από τους H. Blanc, J. Gumperz, B. Halpern, M. Perlmann, R.L. Ward και U. Weinreich.

αποτελέσει σημαντική βοήθεια στην αντιμετώπιση προβλημάτων γλωσσολογικής περιγραφής, στην ιστορική γλωσσολογία και στην τυπολογία των γλωσσών. Η παρούσα μελέτη θα πρέπει να θεωρηθεί ως προκαταρκτική, καθώς απαιτούνται πολλά περισσότερα περιγραφικά και ιστορικά στοιχεία. Σκοπός μας είναι να βρούμε τα χαρακτηριστικά της διμορφίας επιλέγοντας τέσσερις γλωσσικές κοινότητες και τις γλώσσες τους (θα ονομάζονται γλώσσες αναφοράς). Αυτές θα ανήκουν στην κατηγορία που μας ενδιαφέρει, θα περιγράφουν τα χαρακτηριστικά που είναι κοινά σε αυτές τις κοινότητες και που θα προσφέρονται για ταξινόμηση. Ως γλώσσες αναφοράς επιλέχθηκαν η αραβική, η νέα ελληνική, η ελβετογερμανική (swiss-german), η κρεολή της Αϊτής (haitian creole), (βλ. βιβλιογραφία).

Προτού προχωρήσουμε στην περιγραφή, πρέπει να τονισθεί ότι δε θεωρείται δεδομένο ότι η διμορφία είναι μία κατάσταση η οποία εμφανίζεται πάντα και μονάχα σε ένα ορισμένο σημείο κάποιου είδους εξέλιξης, για παράδειγμα, στη διαδικασία τυποποίησης. Η διμορφία μπορεί να έχει διάφορες προελεύσεις και να καταλήξει σε διαφορετικές γλωσσικές καταστάσεις. Από τις τέσσερις γλώσσες αναφοράς, η αραβική διμορφία φαίνεται να είναι τόσο παλιά όσο και η γνώση μας για τα αραβικά, ενώ η επιβεβλημένη «κλασική» γλώσσα αυτής της κοινότητας έχει παραμείνει σχετικά σταθερή. Η ελληνική διμορφία έχει τις ρίζες της πολλούς αιώνες πίσω, αλλά αναπτύχθηκε πλήρως μονάχα στην αρχή του δεκάτου ενάτου αιώνα με την αναγέννηση της ελληνικής λογοτεχνίας, τότε που δημιουργήθηκε μια λογοτεχνική γλώσσα βασισμένη σε μεγάλο βαθμό σε προηγούμενες μορφές της λόγιας ελληνικής. Η ελβετογερμανική διμορφία αναπτύχθηκε ως αποτέλεσμα μιας μακράς θρησκευτικής και πολιτικής απομόνωσης από τα κέντρα της γερμανικής γλωσσολογικής τυποποίησης, ενώ η κρεολή της Αϊτής προέκυψε από την κρεολοποίηση μιας γαλλικής *pidgin* (γλώσσα μικτή, που έχει δημιουργηθεί από την επαφή αλλόγλωσσων κοινοτήτων, με περιορισμένη χρήση), με την κοινή γαλλική να έρχεται αργότερα να παίξει το ρόλο της επιβεβλημένης ποικιλίας. Ωστόσο, κάποιες υποθέσεις πάνω στην εξέλιξή τους θα διατυπωθούν στο τέλος της εργασίας.

Για λόγους συντομίας η επιβεβλημένη ποικιλία σε περιπτώσεις διμορφίας θα λέγεται Υ (υψηλή) ποικιλία ή απλώς Υ και οι επαρχιακές διάλεκτοι θα λέγονται Χ (χαμηλές) ποικιλίες ή με συντομία απλώς Χ. Όλες οι γλώσσες αναφοράς έχουν ονόματα για Υ και Χ. Αυτά είναι καταχωρημένα στον ακόλουθο πίνακα.

Η Υ λέγεται	η Χ λέγεται
Αραβική Κλασική (=Υ) <i>al fusha</i> Αιγυπτιακή (=Χ) <i>il fasih, in-nahawl</i>	<i>al- ammiyyah</i> <i>ad-darij</i> <i>il-ammiyya</i>
Ελβετογερμανική Κοινή γερμανική (=Υ) <i>riftsprache</i> Ελβετικά (=Χ) <i>Hoochtuutsch</i>	<i>[Schweizer] Dialekt</i> <i>Schweizerdeutsch</i> <i>Schwyzertuutsch</i>
Κρεολή της Αϊτής Γαλλικά(=Υ) <i>Francais</i>	<i>creole</i>

• <i>Ελληνική</i> Υ και Χ <i>Katharevusa</i>	<i>dhimotiki</i>
--	------------------

Με αφορμή τις παραπάνω πληροφορίες αναρωτιέται κανείς για τυχόν προβλήματα σχετικά με τη συνύπαρξη των λέξεων στις δύο ποικιλίες. Πρώτον, θα πρέπει οι λέξεις να καταχωρούνται στην Υ μορφή τους, στη Χ μορφή τους ή και στις δύο; Δεύτερον, αν οι λέξεις παρατεθούν στη Χ μορφή τους, ποιο είδος Χ θα πρέπει να επιλεγθεί; Στα ελληνικά και στην κρεολή της Αϊτής φαίνεται καθαρά ότι πρέπει να επιλεγθεί η συνηθισμένη καθομιλουμένη γλώσσα των μορφωμένων της Αθήνας και του Port-au-Prince αντίστοιχα. Για τα αραβικά και τα ελβετογερμανικά η επιλογή πρέπει να είναι αυθαίρετη και θα χρησιμοποιηθεί εδώ η συνηθισμένη καθομιλουμένη γλώσσα των μορφωμένων του Καΐρου και της πόλης της Ζυρίχης. Τρίτον, τί είδος γραφής θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την αναπαράσταση της Χ; Εφόσον δεν υπάρχει σε καμία περίπτωση μια γενικώς αποδεκτή ορθογραφία για τη Χ, θα ήταν κατάλληλη κάποιου είδους φωνολογική ή ημιφωνολογική (quasi-rhonomic) μεταγραφή. Έγιναν οι ακόλουθες επιλογές. Για την κρεολή της Αϊτής επιλέχθηκε η γραφή των McConnel-Laubach, αφού κατά προσέγγιση θεωρείται φωνολογική και τυπογραφικά απλή. Για τα ελληνικά, η μεταγραφή υιοθετήθηκε από το εγχειρίδιο «Καθομιλουμένη ελληνική» (“Spoken Greek” Kahane et al., 1945), εφόσον αυτή είναι κατά κύριο λόγο φωνολογική. Ο μεταγραμματισμός αυτός φαίνεται δύσκολος, όχι μόνο επειδή η ορθογραφία της ελληνικής Χ είναι ευμετάβλητη, αλλά επίσης επειδή είναι σε μεγάλο βαθμό ετυμολογικού χαρακτήρα και μάλλον μη φωνολογική. Για τα ελβετογερμανικά η γραφή που στηρίζεται από τον Dieth (1938) η οποία, παρόλο που αποτυγχάνει να υποδείξει όλες τις φωνολογικές αντιθέσεις και σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να υποδείξει αλλόφωνα (allophones), είναι αρκετά συνεπής. Φαίνεται να είναι μια συστηματοποίηση χωρίς σοβαρή τροποποίηση των συμβάσεων ορθογραφίας που χρησιμοποιούνται σε γενικές γραμμές για τη σύνταξη των ελβετογερμανικών. Τα αραβικά, όπως και τα ελληνικά χρησιμοποιούν ένα μη λατινικό αλφάβητο. Ο μεταγραμματισμός όμως των αραβικών είναι ακόμα λιγότερο εφικτός από αυτόν των ελληνικών, εξαιτίας της μεταβλητότητας της γραφής, αλλά ακόμα περισσότερο επειδή στη γραπτή αιγυπτιακή καθομιλουμένη αραβική πολλά φωνήεντα δεν υποδεικνύονται καθόλου και άλλα συχνά υποδηλώνονται διφορούμενα. Η μεταγραφή που επιλέγεται εδώ εμμένει πολύ στα παραδοσιακά συστήματα των Σημιτών, καθώς είναι μια τροποποίηση για τα αιγυπτιακά του διαγράμματος που χρησιμοποιήθηκε από τον Al-Toma (1957).

Το τέταρτο ερώτημα είναι πώς να αναπαραστήσουμε την Υ. Για τα ελβετογερμανικά και την κρεολή της Αϊτής μπορεί να χρησιμοποιηθεί η κοινή γερμανική και η γαλλική ορθογραφία αντίστοιχα, παρόλο που αυτό θα οδηγήσει σε κάποιες ομοιότητες ανάμεσα στους ήχους της Υ και της Χ και στις δύο περιπτώσεις. Για τα ελληνικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί είτε η συνήθης γραφή στα ελληνικά γράμματα είτε ένας μεταγραμματισμός, αλλά

αφού η γνώση της προφοράς των νέων ελληνικών είναι λιγότερο διαδεδομένη από τη γνώση της γερμανικής ή της γαλλικής προφοράς, το υπολανθάνον αποτέλεσμα της ορθογραφίας είναι πιο σοβαρό στην ελληνική περίπτωση, για αυτό και χρησιμοποιούμε τη φωνολογική μεταγραφή στη θέση τους. Τα αραβικά έχουν το πιο σοβαρό πρόβλημα. Οι δύο προφανείς επιλογές είναι (1) ένας μεταγραμματισμός της αραβικής γραφής (με αντικατάσταση των άγραφων φωνηέντων από αυτόν που κάνει τη μεταγραφή) ή (2) μια φωνολογική μεταγραφή των αραβικών, όπως θα διαβαζόταν από έναν ομιλητή των αραβικών του Καΐρου. Η λύση (1) έχει εφαρμοστεί πάλι σύμφωνα με τη διαδικασία του Al-Toma.

Λειτουργία

Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της διμορφίας είναι ο συγκεκριμένος ρόλος που έχει η Υ και η Χ. Σε ένα σύνολο περιπτώσεων μονάχα η Υ είναι κατάλληλη και σε ένα άλλο μόνο η Χ, με τα δύο σύνολα να συμπίπτουν μόνο ελάχιστα. Ως επεξήγηση, δίνεται ένα δείγμα πιθανών περιπτώσεων, με την υπόδειξη της ποικιλίας που χρησιμοποιείται κανονικά:

	Υ	Χ
Κήρυγμα σε εκκλησία ή τζαμί	x	
Οδηγίες σε υπηρέτες, σερβιτόρους, εργάτες, υπαλλήλους		x
Προσωπικό γράμμα	x	
Λόγος στη Βουλή, πολιτική ομιλία	x	
Πανεπιστημιακή διάλεξη	x	
Συζήτηση με οικογένεια, φίλους, συναδέλφους		x
Δελτίο ειδήσεων	x	
Ραδιοφωνική «σαπουνόπερα»		x
Κύριο άρθρο εφημερίδας, περιγραφή ειδήσεων, λεζάντα σε φωτογραφία	x	
Λεζάντα σε πολιτικές γελοιογραφίες		x
Ποίηση	x	
Λαϊκή λογοτεχνία		x

Η σημασία της χρήσης της σωστής ποικιλίας στη σωστή περίπτωση δύσκολα υπερεκτιμάται. Ένας ξένος που μαθαίνει να μιλάει με ευχέρεια και

ακρίβεια τη Χ και έπειτα την χρησιμοποιεί σε έναν επίσημο λόγο, γίνεται αντικείμενο χλευασμού. Ένα μέλος μιας γλωσσικής κοινότητας που χρησιμοποιεί την Υ σε μια περίπτωση απλής συζήτησης ή σε μια ανεπίσημη δραστηριότητα, όπως τα ψώνια, είναι εξίσου στόχος κοροϊδίας. Σε όλες τις γλώσσες αναφοράς είναι χαρακτηριστική η περίπτωση κάποιου που διαβάζει δυνατά από μια εφημερίδα γραμμένη σε Υ και ύστερα συνεχίζει να συζητά τα περιεχόμενα σε Χ. Εξίσου χαρακτηριστικό είναι να ακούς έναν επίσημο λόγο σε Υ και ύστερα να τον αναλύεις, συχνά με τον ίδιο τον ομιλητή, σε Χ.

Η κατάσταση στην επίσημη εκπαίδευση είναι συχνά πιο περίπλοκη από όσο φαίνεται στα παραπάνω. Στον αραβικό κόσμο, για παράδειγμα, επίσημες πανεπιστημιακές διαλέξεις γίνονται σε Υ, αλλά ασκήσεις, εξηγήσεις και συγκεντρώσεις των τμημάτων μπορεί σε μεγάλο μέρος να διεξαχθούν σε Χ, ιδιαίτερα στις φυσικές επιστήμες σε αντίθεση με τις ανθρωπιστικές σπουδές. Μολονότι η χρήση της Χ από τους καθηγητές στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης απαγορεύεται από το νόμο σε μερικές αραβικές χώρες, συχνά η εξήγηση σε Χ του νοήματος του υλικού που είναι γραμμένο σε Υ, το οποίο υλικό έχει παρουσιαστεί σε βιβλία ή διαλέξεις, καταλαμβάνει ένα σημαντικό μέρος του χρόνου διδασκαλίας των καθηγητών. Οι δύο τελευταίες περιπτώσεις που παρουσιάσθηκαν προηγουμένως στον κατάλογο απαιτούν σχολιασμό. Σε όλες τις γλώσσες αναφοράς ένα μέρος της ποίησης γράφεται σε Χ και μια μικρή μερίδα ποιητών γράφουν και στις δύο. Όμως, η κοινωνική αποδοχή των δύο ειδών ποίησης είναι πολύ διαφορετική. Για τη γλωσσική κοινότητα συνολικά μόνο η ποίηση σε Υ θεωρείται «αληθινή» ποίηση. (Τα νέα ελληνικά δε συμφωνούν με αυτήν την περιγραφή. Η ποίηση σε Χ αποτελεί τη μεγαλύτερη παραγωγή και ο έμμετρος λόγος σε Υ δίνει γενικώς την αίσθηση ότι είναι τεχνητός.) Από την άλλη πλευρά, σε καθεμιά από τις γλώσσες αναφοράς, κάποιες παροιμίες, ευγενικές στερεότυπες εκφράσεις και ό, τι παρόμοιο, χρησιμοποιούν την Υ, ακόμα και όταν παρατίθενται στον καθημερινό λόγο από αναλφάβητους. Έχει υπολογισθεί ότι το ένα πέμπτο περίπου των παροιμιών στο ενεργό ρεπερτόριο των Αράβων χωρικών είναι σε Υ. (Journal of the American Oriental Society, 1955, vol 75, pp.124 ff.).

Κύρος

Σε όλες τις γλώσσες αναφοράς οι ομιλητές θεωρούν την Υ ανώτερη της Χ, σύμφωνα με κάποιες εκτιμήσεις. Μερικές φορές η αίσθηση αυτή είναι τόσο δυνατή, που μόνο η Υ θεωρείται πραγματική ενώ η Χ ανύπαρκτη. Ομιλητές των αραβικών για παράδειγμα, μπορεί να πουν (στη Χ) ότι ο τάδε δε γνωρίζει αραβικά. Αυτό κανονικά σημαίνει ότι αυτός δε γνωρίζει την Υ, παρόλο που μπορεί να είναι ένας ικανός, με ευχέρεια λόγου, ομιλητής της Χ. Αν ένας μη ομιλητής των αραβικών ζητήσει βοήθεια από έναν μορφωμένο Άραβα για να μάθει να μιλάει αραβικά, κανονικά ο δεύτερος θα προσπαθήσει να του μάθει τις μορφές της Υ, επιμένοντας ότι είναι οι μοναδικές προς χρήση. Πολύ συχνά, μορφωμένοι Άραβες θα ισχυρισθούν ότι δε χρησιμοποιούν ποτέ τη Χ, παρόλο που μια άμεση παρατήρηση δείχνει ότι βρίσκεται συνεχώς σε όλες τις καθημερινές συζητήσεις. Παρομοίως, μορφωμένοι ομιλητές της κρεολής της Αϊτής συχνά αρνούνται την ύπαρξή της, επιμένοντας ότι πάντα μιλούν γαλλικά. Αυτή η στάση δε μπορεί να θεωρηθεί σκόπιμη προσπάθεια να εξαπατηθεί ο ερευνητής. Φαίνεται όμως σαν ένα είδος αυτοεξαπάτησης. Κάτι

τέτοιο μπορεί να ξεπερασθεί σε περίπτωση που γίνουν στον ομιλητή ερωτήσεις, όπως πχ. τί είδος γλώσσας χρησιμοποιεί μιλώντας στα παιδιά του, στους υπηρέτες του ή στη μητέρα του. Η πλέον αποκαλυπτική απάντηση είναι συνήθως κάτι σαν: «Μα, δε θα καταλάβαιναν [τη μορφή Υ, όποια και αν είναι αυτή]».

Επομένως, υπάρχει συνήθως η πεποίθηση ότι η Υ είναι κατά κάποιο τρόπο πιο ωραία, πιο λογική, περισσότερο ικανή να εκφράσει σπουδαίες σκέψεις κ.ο.κ., σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, ακόμα και από όσους έχουν περιορισμένη γνώση της Υ. Εκείνοι οι Αμερικάνοι, οι οποίοι παρατηρούν το επικοινωνιακό αποτέλεσμα μιας ομιλίας, θα εκπλήσσονταν ανακαλύπτοντας ότι πολλοί ομιλητές μιας γλώσσας, κατά την οποία παρατηρείται το φαινόμενο της διμορφίας, προτιμούν χαρακτηριστικά να ακούνε έναν πολιτικό λόγο, μια αναλυτική διάλεξη ή μια απαγγελία ποίησης σε Υ, παρόλο που μπορεί να είναι λιγότερο κατανοητά όλα αυτά σε αυτούς, από ό, τι θα ήταν σε Χ.

Σε μερικές περιπτώσεις η ανωτερότητα της Υ συνδέεται με τη θρησκεία. Στα ελληνικά υπάρχει η αίσθηση ότι η γλώσσα της Καινής Διαθήκης πρέπει απαραίτητα να είναι ίδια με την καθαρεύουσα. Η μετάφραση της στη δημοτική ήταν η αιτία για σοβαρές αναταραχές στην Ελλάδα το 1903. Οι ομιλητές της κρεολής της Αϊτής είναι γενικώς συνηθισμένοι στη γαλλική μετάφραση της Βίβλου και ακόμα και όταν η Εκκλησία χρησιμοποιεί την κρεολή για κατήχηση ή για άλλες παρόμοιες καταστάσεις, καταφεύγει σε μια αρκετά «γαλλοποιημένη» (gallicized) γραφή. Για τα αραβικά, η Υ είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται στο Κοράνι. Σε ευρύτερο πλαίσιο, θεωρείται ότι αποτελεί τα αληθινά λόγια του Θεού και ακόμα ότι είναι έξω από τα όρια του χώρου και του χρόνου, δηλαδή ότι έχει υπάρξει πριν αρχίσει ο χρόνος με τη δημιουργία του κόσμου.

Λογοτεχνική κληρονομιά

Σε καθεμιά από τις γλώσσες αναφοράς υπάρχει ένα μεγάλο κομμάτι γραπτής λογοτεχνίας στην Υ, το οποίο χαίρει μεγάλης εκτίμησης από τη γλωσσική κοινότητα. Τα μέλη της θεωρούν ότι και η σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή τους στην Υ είναι μέρος της κατά τα άλλα υπάρχουσας λογοτεχνίας. Αυτή η λογοτεχνική κληρονομιά μπορεί να έχει παραχθεί καιρό πριν, κάποιες φορές και συνεχόμενα σε μια άλλη γλωσσική κοινότητα, στην οποία η Υ αποτελεί την κοινή ποικιλία της γλώσσας. Όταν το κομμάτι αυτό της λογοτεχνίας αντιπροσωπεύει μία μεγάλη χρονική περίοδο (όπως στα αραβικά ή στα ελληνικά), οι σύγχρονοι συγγραφείς -και αναγνώστες- θεωρούν σωστό να χρησιμοποιούν λέξεις, φράσεις ή σύνταξη που ίσως ίσχυαν μόνο σε μία περίοδο της λογοτεχνικής ιστορίας και η χρήση τους δεν είναι διαδεδομένη στο παρόν. Έτσι, η χρήση μίας περίπλοκης αρχαιοελληνικής σύνταξης μετοχών ή μιας σπάνιας αραβικής έκφρασης του 12ου αιώνα μπορεί να θεωρηθεί σωστή δημοσιογραφικά για τη γραφή των κύριων άρθρων (των εφημερίδων) ή καλαίσθητη για τη σύνθεση ποίησης, παρόλο που μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο αναγνώστης με μέτριο μορφωτικό επίπεδο δε θα μπορέσει να τις καταλάβει χωρίς έρευνα από μέρους του. Ένα μέρος των αναγνωστών θα αναγνωρίσει τότε ότι: « Ο τάδε ξέρει τα ελληνικά του (ή αραβικά)», ή «το σημερινό κύριο άρθρο του τάδε ή το τελευταίο ποίημα, είναι γραμμένο σε πολύ καλά ελληνικά (ή αραβικά)».

Απόκτηση

Από τους ομιλητές των τεσσάρων γλωσσών αναφοράς, οι ενήλικες χρησιμοποιούν τη Χ όταν μιλούν σε παιδιά και τα παιδιά χρησιμοποιούν τη Χ όταν μιλούν το ένα με το άλλο. Σαν αποτέλεσμα, τα παιδιά μαθαίνουν τη Χ ως μητρική γλώσσα. Η ουσιαστική εκμάθησή της Υ, αν και τα παιδιά μπορεί ήδη να την γνωρίζουν μερικώς, επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της επίσημης εκπαίδευσης, είτε σε παραδοσιακά ισλαμικά (Qur'anic) σχολεία, είτε σε σύγχρονα δημόσια σχολεία ή με τη βοήθεια ιδιωτικών δασκάλων.

Αυτή η διαφορά στη μέθοδο κατάκτησης της γλώσσας (των δύο ποικιλιών) είναι πολύ σημαντική. Ο ομιλητής έχει περισσότερη άνεση με τη Χ παρά με την Υ. Η Χ μαθαίνεται χωρίς σαφείς γραμματικούς κανόνες. Δεν ισχύει το ίδιο με την Υ, εκεί οι μαθητές πρέπει να ακολουθήσουν πιστά τη γραμματική και τους τύπους.

Οι παραπάνω μέθοδοι απόκτησης θα έπρεπε να αλλάξουν, σε περίπτωση που θα μιλούσαμε για μια αντικατάσταση της Χ από την Υ. Για παράδειγμα, εκείνοι οι Άραβες, οι οποίοι επιθυμούν διακαώς αυτό, δεν μπορούν να περιμένουν να συμβεί κάτι τέτοιο, εκτός και αν είναι διατεθειμένοι να μιλήσουν την Υ στα παιδιά τους. (Έχει εύλογα υποστηριχθεί ότι αυτός ο γλωσσολογικός διχασμός έχει ψυχολογικές επιπτώσεις. Αυτή η άποψη σίγουρα χρήζει προσεκτικής εμπειρικής έρευνας. Σε αυτό το σημείο, βλ. το αμφιλεγόμενο άρθρο του Shouby (1951), φαίνεται πως περιέχει μερικά ουσιώδη ψήγματα αλήθειας μαζί με πολλά άλλα τα οποία δεν μπορούν να υποστηριχθούν με σιγουριά).

Διαδικασία τυποποίησης

Σε όλες τις γλώσσες αναφοράς μία ισχυρή παράδοση γραμματικών σπουδών βρίσκεται στην Υ. Υπάρχουν βιβλία γραμματικής, λεξικά, πραγματείες πάνω στην προφορά, το στυλ κ.λπ. Διακρίνεται ένα καθιερωμένο πρότυπο προφοράς, γραμματικής και λεξιλογίου, με διαφοροποιήσεις μόνο σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Επίσης, η ορθογραφία είναι σχεδόν καθορισμένη, χωρίς καμιά ιδιαίτερη ποικιλότητα. Αντίθετα, οι περιγραφικές και κανονιστικές μελέτες της Χ είναι είτε ανύπαρκτες είτε σχετικά πρόσφατες και λίγες. Έχουν γίνει πρωτίστως ή κυρίως από μελετητές που βρίσκονται έξω από τη γλωσσική κοινότητα και είναι συνήθως γραμμένες σε άλλες γλώσσες. Δεν υπάρχει συγκεκριμένη ορθογραφία και οι διαφορές στην προφορά, τη γραμματική και το λεξιλόγιο είναι μεγάλες.

Σε περιπτώσεις σχετικά μικρών γλωσσικών κοινοτήτων με ένα σημαντικό κέντρο επικοινωνίας (π.χ. Ελλάδα, Αϊτή), μπορεί να αναπτυχθεί ένα είδος Χ. Αυτή την χρησιμοποιούν ομιλητές άλλων διαλέκτων, έχει την τάση να εξαπλώνεται όπως κάνουν και άλλες κοινές ποικιλίες, αλλά παραμένει περιορισμένη για το ρόλο που συνήθως μια Υ είναι προορισμένη.

Σε γλωσσικές κοινότητες που δεν έχουν ένα και μόνο σημαντικό κέντρο επικοινωνίας, είναι δυνατόν να αναπτυχθούν αρκετές επαρχιακές διάλεκτοι. Στην αραβική γλωσσική κοινότητα, για παράδειγμα, δεν υπάρχει κοινή Χ αντίστοιχη της αθηναϊκής δημοτικής, αλλά επαρχιακές κοινές οι οποίες εμφανίζονται σε διάφορες περιοχές. Τα αραβικά του Καΐρου, για παράδειγμα,

χρησιμεύουν σαν κοινή X στην Αίγυπτο. Ο μορφωμένος πληθυσμός της Άνω Αιγύπτου θα πρέπει έτσι να μάθει όχι μόνο την Y αλλά και τη X του Καΐρου, για πρακτικούς λόγους. Στη γερμανόφωνη γλωσσική κοινότητα της Ελβετίας δεν υπάρχει μία κοινή και ο όρος «επαρχιακή κοινή» φαίνεται ακατάλληλος, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η X μιας πόλης ή κωμόπολης έχει ισχυρή επίδραση στη X της γύρω αγροτικής περιοχής.

Σταθερότητα

Μπορεί να θεωρηθεί ότι η διμορφία είναι εξαιρετικά μεταβαλλόμενη και ότι τείνει προς μια πιο σταθερή γλωσσική κατάσταση. Τελικώς όμως δε σταθεροποιείται. Χαρακτηριστικό της διμορφίας είναι ότι παραμένει στην ίδια μορφή για αρκετούς αιώνες τουλάχιστον, ενώ σε μερικές περιπτώσεις αποδεικνύεται ότι μπορεί να διαρκέσει έτσι περισσότερο και από χίλια χρόνια. Οι επικοινωνιακές εντάσεις, οι οποίες εμφανίζονται στην περίπτωση της, μπορούν να λυθούν με τη χρήση σχετικά μη κωδικοποιημένων, ασταθών και ενδιάμεσων μορφών της γλώσσας (στα ελληνικά η μικτή, στα αραβικά η *al-lugah al wusta*, στα αϊτινά η *creole de salon*) και με το συνεχή δανεισμό λεξιλογίου από την Y στη X.

Στα αραβικά, για παράδειγμα, ένα είδος καθομιλουμένης αραβικής, το οποίο χρησιμοποιείται πολύ από ομιλητές διαφορετικών διαλέκτων, περιλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό κλασικό λεξιλόγιο με λίγες ή καθόλου καταλήξεις, ορισμένα χαρακτηριστικά κλασικής σύνταξης, συγκεκριμένους μορφολογικούς και συντακτικούς κανόνες καθώς και ένα πλούσιο μείγμα λεξιλογίου καθομιλουμένης. Στα ελληνικά ένα είδος μικτής γλώσσας έχει επικρατήσει σε μεγάλο μέρος του Τύπου.

Ο δανεισμός λεξιλογικών τύπων από την Y στη X είναι σαφώς ανάλογος (ή για τις περιόδους που ίσχυε πραγματική διμορφία σε αυτές τις γλώσσες, όμοιος) με τα λόγια δάνεια από τα λατινικά στις λατινογενείς γλώσσες ή με τα σανσκριτικά *tatsamas* στα μέσα και νέα ινδοευρωπαϊκά. (Η ακριβής φύση αυτής της διαδικασίας δανεισμού αξίζει να ερευνηθεί προσεκτικά, ιδιαίτερα για το σημαντικό «φαινόμενο καθαρισμού» (*filter effect*) της προφοράς και της γραμματικής της Y, που εμφανίζεται σε αυτά τα είδη μέσης γλώσσας και συχνά λειτουργεί σαν συνδετικός κρίκος, για να δανειστεί η X τύπους από την Y.

Γραμματική

Μία από τις πιο εντυπωσιακές διαφορές μεταξύ Y και X βρίσκεται στη γραμματική δομή: η Y έχει γραμματικές κατηγορίες που δεν υπάρχουν στη X, όπως επίσης και ένα κλιτικό σύστημα ουσιαστικών και ρημάτων, το οποίο είναι αρκετά περιορισμένο ή απουσιάζει εντελώς από τη χαμηλή ποικιλία. Για παράδειγμα, τα κλασικά αραβικά έχουν τρεις πτώσεις στο ουσιαστικό και διακρίνονται μεταξύ τους από τις καταλήξεις. Οι διάλεκτοι της καθομιλουμένης δεν έχουν καμία. Η κοινή γερμανική έχει τέσσερις πτώσεις στο ουσιαστικό και δύο μη περιφραστικούς χρόνους της οριστικής στο ρήμα. Τα ελβετογερμανικά έχουν τρεις πτώσεις στο ουσιαστικό και μόνο έναν απλό χρόνο στην οριστική. Η *καθαρεύουσα* έχει τέσσερις πτώσεις, η *δημοτική* τρεις. Τα γαλλικά έχουν γένος και αριθμό στο ουσιαστικό, η κρεολή δεν έχει τίποτε

από τα δύο. Επίσης σε καθεμιά από τις γλώσσες αναφοράς φαίνεται πως υπάρχουν αρκετές εντυπωσιακές διαφορές στη σειρά των όρων/ λέξεων καθώς και στη χρήση εισαγωγικών και συνδετικών μορίων. Μπορούμε να υποστηρίξουμε με σιγουριά ότι στη διμορφία *υπάρχουν εκτεταμένες διαφορές ανάμεσα στις γραμματικές δομές της Υ και της Χ*. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις τέσσερις γλώσσες αναφοράς, αλλά και για οποιαδήποτε άλλη περίπτωση διμορφίας, που έχει εξεταστεί από το συγγραφέα.

Για τις γλώσσες αναφοράς είναι δυνατόν να διατυπωθεί κάτι επιπλέον, που αφορά τις γραμματικές διαφορές. Αν και μπορεί να οδηγηθούμε σε γενικεύσεις σχετικά με τη γραμματική πολυπλοκότητα, αξίζει τον κόπο να ισχυρισθούμε κάτι που είναι σχετικό με τις τέσσερις γλώσσες αναφοράς έστω και αν αυτό δε θα ισχύει για άλλες περιπτώσεις διμορφίας (συγκρ. Greenberg, 1954).

Υπάρχει μάλλον γενική ομοφωνία ανάμεσα στους γλωσσολόγους ότι η γραμματική δομή της γλώσσας Α είναι «απλούστερη» από αυτή της Β, εάν λοιπόν οι υπόλοιποι παράγοντες είναι ίδιοι:

1. η μορφοφωνολογία της Α είναι απλούστερη, που σημαίνει ότι τα μορφήματα έχουν λιγότερους εναλλασσόμενους τύπους, η εναλλαγή είναι πιο συχνή, αυτόματα (π.χ. το τουρκικό -lar~-ler είναι απλούστερο από τους αγγλικούς δείκτες για τον πληθυντικό αριθμό)

2. υπάρχουν λιγότερες υποχρεωτικές κατηγορίες που χαρακτηρίζονται από μορφήματα δηλωτικά συμφωνίας (π.χ. τα περσικά μην έχοντας διακρίσεις στο γένος, στην αντωνυμία είναι απλούστερα από τα αιγυπτιακά αραβικά, που ξεχωρίζουν αρσενικό-θηλυκό στο δεύτερο και τρίτο πρόσωπο ενικού)

3. τα παραδείγματα είναι πιο συμμετρικά (π.χ. μία γλώσσα στην οποία όλες οι κλίσεις έχουν τον ίδιο αριθμό πτωτικών διαφορών είναι πιο απλή από κάποια στην οποία υπάρχει διαφοροποίηση)

4. η συμφωνία και η υποκατηγοριοποίηση είναι αυστηρότερες (π.χ. όλες οι προθέσεις συντάσσονται με την ίδια πτώση παρά με διαφορετικές)

Αν γίνουν δεκτά όσα προαναφέρθηκαν, τότε μπορούμε να πούμε ότι τουλάχιστον σε τρεις από τις γλώσσες αναφοράς, η γραμματική δομή οποιασδήποτε χαμηλής ποικιλίας είναι απλούστερη από αυτήν της υψηλής. Αυτό φαίνεται να αποτελεί αδιαμφισβήτητη αλήθεια για τα αραβικά, τα ελληνικά και την κρεολή της Αϊτής. Μία πλήρης ανάλυση της κοινής γερμανικής και των ελβετογερμανικών μπορεί όμως να φανερώσει ότι η παραπάνω υπόθεση δεν αληθεύει, εξαιτίας της εκτεταμένης μορφοφωνολογίας της ελβετικής.

Λεξικό

Σε γενικές γραμμές, το μεγαλύτερο μέρος του λεξιλογίου της Υ και της Χ ποικιλίας είναι εξίσου μοιρασμένο, παρουσιάζει όμως διαφοροποιήσεις τόσο και ως προς τη μορφή όσο και ως προς τη χρήση και σημασία των λέξεων. Δεν είναι καθόλου περίεργο ωστόσο το ότι η Υ περιέχει στο λεξιλόγιό της τεχνικούς όρους και λόγιες εκφράσεις, που δε διαθέτει η Χ, εφόσον τα σχετικά θέματα σπάνια μόνο, και αν ποτέ, συζητούνται στη δεύτερη. Επιπλέον, δεν πρέπει να μας ξαφνιάζει το γεγονός ότι οι χαμηλές ποικιλίες περιλαμβάνουν

στο σύνολο του λεξιλογίου τους λαϊκές εκφράσεις, ονόματα καθημερινών αντικειμένων, περιορισμένης συνήθως σε τοπικό επίπεδο χρήσης, τα οποία δε διαθέτει η Υ, εφόσον τα σχετικά θέματα σπάνια μόνο, και αν ποτέ, εξετάζονται σε αυτή. Ένα εντυπωσιακό ωστόσο χαρακτηριστικό της διμορφίας είναι η ύπαρξη αρκετών διπλών τύπων. Στην περίπτωση αυτή, η λέξη υφίσταται και στις δύο ποικιλίες αλλά η επιλογή μιας από αυτές θα καθορίσει το πόσο επίσημο ή ανεπίσημο εκφέρεται η πρόταση, στα γραπτά ή στα προφορικά. Για παράδειγμα, στα αραβικά, η επίσημη (Υ) εκδοχή της λέξης «βλέπω» είναι «*ra'a*», η ανεπίσημη (Χ) «*saf*». Η λέξη «*ra'a*» δε συναντάται ποτέ στην καθημερινή ομιλία ενώ η λέξη «*saf*» δε χρησιμοποιείται ποτέ στα γραπτά της αραβικής. Αν για κάποιο λόγο παρατίθεται στον Τύπο ένα απόσπασμα από κάποιο σχόλιο, στο οποίο χρησιμοποιήθηκε η λέξη «*saf*», αυτή αντικαθίσταται από τη λέξη «*ra'a*» στη γραπτή καταχώριση. Στην ελληνική γλώσσα, η επίσημη (Υ) εκδοχή της λέξης «κρασί» είναι «οίνος», η ανεπίσημη (Χ) «κρασί». Στο μενού θα υπάρχει γραμμένη η λέξη «οίνος» αλλά εκείνος που γευματίζει, θα ζητήσει από το σερβιτόρο «κρασί». Τέτοια παραδείγματα στα αμερικανικά είναι οι λέξεις: «illumination(=φωτισμός)~ light(=φως), purchase(=ψωνίζω)~ buy(=αγοράζω), children(=παιδιά)~ kids(=παιδιά). Σε αυτές τις περιπτώσεις όμως οι δύο λέξεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο στο γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο. Άρα, δεν υπάρχει τόσο μεγάλη απόσταση στους διπλούς τύπους λέξεων της διμορφίας. Επιπλέον, η επίσημη-ανεπίσημη διάσταση σε γλώσσες όπως τα αγγλικά ξεδιπλώνεται σταδιακά. Τα όρια ανάμεσα στους δύο τύπους, που ανήκουν ωστόσο σε διαφορετικά ζεύγη λέξεων, παραμένουν σχετικά απροσδιόριστα, π.χ. οι λέξεις illumination, purchase, children δε βρίσκονται αυστηρά και μόνο στον επίσημο λόγο.

Στη συνέχεια δίνονται δώδεκα περίπου παραδείγματα λεξιλογικών διτυπιών, που ανήκουν στις τρεις από τις γλώσσες και αποτελούν το δείγμα μας. Για την κάθε γλώσσα, δίνονται δύο ουσιαστικά, ένα ρήμα και δύο επιρρηματικά μόρια.

Υ	Χ	
Ελληνικά		
<i>ikos</i>	<i>spiti</i>	σπίτι
<i>idhor</i>	<i>nero</i>	νερό
<i>eteke</i>	<i>eyenise</i>	γέννησε
<i>ala</i>	<i>ma</i>	αλλά
Αραβικά		
<i>hida'un</i>	<i>gazma</i>	παπούτσι
<i>'anfun</i>	<i>manaxir</i>	μύτη
<i>dahaba</i>	<i>rah</i>	πήγε
<i>ma</i>	<i>'eh</i>	τι
<i>'al'ana</i>	<i>Dilwa 'ti</i>	τώρα
Κρεολή		
<i>homme, gens</i>	<i>Moun</i> (δε συνδέεται με τη	άνθρωπος, άνθρωποι

	λέξη «monde»=κόσμος	
<i>Ane</i>	bourik	γάιδαρος
<i>Donner</i>	bay	δίνω
<i>beaucoup</i>	apil	πολύ
<i>maintenant</i>	kou- n- ye- a	τώρα

Θα ήταν λογικό να παρουσιάσουμε μία παρόμοια λίστα λεξιλογικών διτυπιών για τα ελβετογερμανικά, (π.χ. nachdem =no «έπειτα», jemand= orper « κάποιος», κ. λ. π), αλλά κάτι τέτοιο δε θα βοηθούσε. Στα ελβετογερμανικά οι φωνολογικές διαφορές ανάμεσα στην Υ και στη Χ είναι πολύ σημαντικές και η συνήθης μορφή του φαινομένου της «λεξιλογικής διχοτόμησης» συνιστά την ομαλή συγγένεια των τύπων (klein=chly “μικρός», κ. λ. π)

Φωνολογία

Ίσως φαίνεται δύσκολο να επιχειρήσουμε την όποια γενίκευση πάνω στη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη φωνολογία της Υ και της Χ, εξαιτίας της ποικιλομορφίας των στοιχείων που παρατηρούμε. Οι φωνολογίες της Υ και της Χ μπορεί να μοιάζουν αρκετά, όπως στα ελληνικά, να διαφέρουν ελάχιστα, όπως στα αραβικά ή την κρεολή της Αϊτής, ή να αποκλίνουν εντυπωσιακά, όπως στα ελβετογερμανικά. Ωστόσο, μια πιο προσεκτική εξέταση μας οδηγεί σε δύο συμπεράσματα, τα οποία χρήζουν αιτιολόγησης. (Ίσως όμως κάτι τέτοιο να αποδειχθεί τελικά περιττό, μια που τα προηγούμενα στοιχεία παρουσιάσθηκαν με τόση ακρίβεια, ώστε τα σχετικά με τη φωνολογία συμπεράσματα να μπορούν να εξαχθούν κατευθείαν από αυτά.)

1. Τα «ηχητικά συστήματα» της Υ και της Χ έχουν μία και μόνη φωνολογική δομή στην οποία η φωνολογία της Χ αποτελεί το βασικό σύστημα ενώ τα αποκλίνοντα χαρακτηριστικά της φωνολογίας της Υ συγκροτούν είτε ένα «υποσύστημα» είτε ένα «παρασύστημα». Δεδομένης επομένως της ύπαρξης των μικτών τύπων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, καθώς και της αντίστοιχης δυσκολίας στην αναγνώριση του αν μία ορισμένη λέξη στη συγκεκριμένη κάθε φορά εκφορά της ανήκει αποκλειστικά στην Υ ή στη Χ, μπορούμε εύλογα να υποθέσουμε ότι ο ομιλητής διαθέτει ένα μοναδικό ευρετήριο αντίθεσης με διακριτική λειτουργία για το όλο σύμπλεγμα υψηλής-χαμηλής ποικιλίας και ότι υπάρχει εκτεταμένη παρεμβολή υπό το πρίσμα της κατανομής των φθόγγων σε συγκεκριμένους λεξιλογικούς τύπους. (Για λεπτομέρειες πάνω σε ορισμένες πλευρές αυτής της φωνολογικής ανάμειξης στα αραβικά, βλ. Ferguson 1957.)

2. Εάν «καθαροί» τύποι της υψηλής αντιστοιχούν σε φθόγγους που δεν απαντούν σε «καθαρούς» τύπους της χαμηλής ποικιλίας, οι φθόγγοι της Χ συχνά υποκαθιστούν τους πρώτους στην προφορική χρήση της Υ ενώ τους αντικαθιστούν εντελώς στη διάλεκτο «tatsamas». Για παράδειγμα, η γαλλική γλώσσα διαθέτει το φθόγγο |ü | για το ανοικτό, μπροστινό,

στρογγυλό φωνήεν, η «καθαρή» κρεολή της Αϊτής δε διαθέτει ωστόσο τέτοιο. Οι εγγράμματοι ομιλητές της κρεολής χρησιμοποιούν το φωνήεν αυτό στη διάλεκτο «tatsamas», όπως στη λέξη *Luk* (προφορά /lük/ για να δηλώσουν το «κατά Λουκάν Ευαγγέλιο»), μολονότι οι ίδιοι, όπως και οι αγράμματοι ομιλητές, μπορούν μερικές φορές να χρησιμοποιήσουν το /i/ αντί αυτού, όταν μιλούν γαλλικά. Από την άλλη πλευρά, ο φθόγγος /i/ αποτελεί τη συνήθη προφορά του αντίστοιχου φωνήεντος και στη διάλεκτο «tatsamas» της κρεολής, όπως στη λέξη “*linet* (=γυαλιά)”.

Σε περιπτώσεις που η Υ αναπαριστά ένα πιο πρώιμο στάδιο ανάπτυξης της Χ, είναι δυνατόν να εμφανιστεί ένα είδος τριπλής αντιστοιχίας. Για παράδειγμα, στα συριακά και τα αιγυπτιακά αραβικά χρησιμοποιείται συχνά το /s/ αντί του /q/ στην προφορική χρήση της κλασικής αραβικής καθώς και στη διάλεκτο «tatsamas», ενώ το φωνητικό σύμβολο /t/ παραμένει σε λέξεις που συχνά προέρχονται από τα πρώιμα αραβικά, οι οποίες δεν αποτελούν ωστόσο δάνεια της κλασικής αραβικής (βλ. Ferguson, 1957). Επομένως, τώρα που έχουμε περιγράψει τα βασικά χαρακτηριστικά της διμορφίας, είναι δυνατόν να επιχειρήσουμε μία πληρέστερη ερμηνεία της έννοιας. Η διμορφία αποτελεί μία σχετικά σταθερή γλωσσική κατάσταση, όπου εκτός από τις πρωταρχικές διαλέκτους της γλώσσας (οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν μία κοινή ή τοπικές κοινές) υπάρχει επίσης μία αποκλίνουσα σε μεγάλο βαθμό, αρκετά κωδικοποιημένη (με γραμματική συχνά αρκετά περίπλοκη), επιβεβλημένη ποικιλία, το μέσο ενός μεγάλου και σεβαστού μέρους της γραπτής λογοτεχνίας, που εντοπίζεται είτε σε μια πιο πρώιμη περίοδο ή σε μία άλλη γλωσσική κοινότητα και η οποία (επιβεβλημένη ποικιλία) διδάσκεται ευρέως από την επίσημη εκπαίδευση και χρησιμοποιείται κυρίως στο γραπτό λόγο και σε επίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις, αλλά δε χρησιμοποιείται από κανένα τμήμα της κοινότητας σε μία καθημερινή συζήτηση.

Έχοντας δώσει μία πλήρη περιγραφή της «διμορφίας», μπορούμε πλέον να στραφούμε σε μια σύντομη θεώρηση τριών συμπληρωματικών ζητημάτων: Πώς διαφέρει η διμορφία από μία κοινή περίπτωση στην οποία συνυπάρχει η κοινή γλώσσα με τις τοπικές διαλέκτους; Πόσο διαδεδομένο είναι το φαινόμενο της διμορφίας στο χώρο, το χρόνο και τις γλωσσολογικές οικογένειες; Κάτω από ποιες συνθήκες εμφανίζεται η διμορφία και σε ποιες γλωσσικές καταστάσεις είναι πιθανή η ανάπτυξή της;

Ο ακριβής ρόλος μίας τυποποιημένης ποικιλίας (ή ποικιλιών) μιας γλώσσας σε σχέση με εκείνων των επαρχιακών ή των κοινωνικών διαλέκτων διαφέρει από τη μια γλωσσική κοινότητα στην άλλη. Ορισμένα παραδείγματα αυτής της σχέσης μπορεί να μοιάζουν με διμορφία ή, ακόμα καλύτερα, να θεωρούνται ως τέτοιο φαινόμενο. Όπως έχει ήδη καταδειχθεί σε αυτό το άρθρο, η διμορφία διαφέρει από την πιο διαδεδομένη περίπτωση της κοινής με διαλέκτους ως προς το ότι κανένα τμήμα της γλωσσικής κοινότητας δε χρησιμοποιεί κανονικά την Υ στην καθημερινή ομιλία. Έτσι κάθε σχετική απόπειρα φαίνεται είτε σχολαστική και επιτηδευμένη, (αραβικά, ελληνικά) ή κατά μία άλλη έννοια αταίριαστη με το γλωσσικό αίσθημα της κοινότητας (ελβετογερμανικά, κρεολή). Στην πιο συνηθισμένη περίπτωση της κοινής με διαλέκτους, η τυποποιημένη ποικιλία είναι συχνά όμοια με εκείνη μίας συγκεκριμένης περιοχής ή κοινωνικής ομάδας (π.χ. περσικά της Τεχεράνης, ινδικά της Καλκούτας) και χρησιμοποιείται στην καθημερινή ομιλία λίγο πολύ

με φυσικότητα από μέλη της ομάδας ή σαν μία επιβεβλημένη ποικιλία από άλλους.

Καθώς φαίνεται λοιπόν, η διμορφία δεν περιορίζεται σε μία μόνο γεωγραφική περιοχή ή γλωσσική οικογένεια. (Όλα τα ήδη γνωστά σε εμένα παραδείγματα, τα οποία κι έχουν υποδειχθεί με σαφήνεια, αναφέρονται σε εγγράμματα κοινότητες. Φαίνεται όμως πιθανόν ότι μία μάλλον παρόμοια περίπτωση θα μπορούσε να υπάρξει και σε έναν μη εγγράμματο πληθυσμό, θα ήταν δυνατόν ένα μέρος της προφορικής λογοτεχνικής παράδοσης να διαδραματίζει τον ίδιο ρόλο που είχε το κύριο μέρος της γραπτής λογοτεχνίας στα προαναφερθέντα παραδείγματα). Τρία δείγματα διμορφίας ιδωμένα από άλλο χωροχρονικό πλαίσιο μπορούν να παρατεθούν εδώ σαν επεξήγηση της χρησιμότητας αυτής της έννοιας. Πρώτα απ' όλα, ας εξετάσουμε τη διάλεκτο Tamil. Η ποικιλία αυτή, ακριβώς επειδή χρησιμοποιείται από εκατομμύρια μέλη αυτής της γλωσσικής κοινότητας στην Ινδία σήμερα, ταιριάζει απόλυτα στον προηγούμενο ορισμό. Υπάρχει μία επίσημη (Υ) λόγια ποικιλία για το γραπτό καθώς και για ορισμένα είδη επίσημου προφορικού λόγου και μία τυποποιημένη καθομιλουμένη χαμηλή ποικιλία (καθώς και τοπικές χαμηλές διάλεκτοι), που χρησιμοποιείται στην καθημερινή ομιλία. Ένα μέρος της λογοτεχνικής παραγωγής βρίσκεται σε επίσημο ύφος από μακραίωνη παράδοση και χαίρει μεγάλης εκτίμησης από τους σημερινούς ομιλητές της συγκεκριμένης διαλέκτου. Η Υ διαθέτει κύρος, η Χ όχι. Η Υ είναι πάντοτε επιβεβλημένη. Η εκμάθηση της Χ γίνεται με φυσικό τρόπο, είτε σαν πρωταρχική διάλεκτος είτε σαν μία επιβεβλημένη καθομιλουμένη κοινή ποικιλία. Υπάρχουν σημαντικές γραμματικές και ορισμένες φωνολογικές διαφορές ανάμεσα τους. (Δεν είναι διαθέσιμη προφανώς μία καλή περιγραφή των επακριβών σχέσεων μεταξύ των δύο ποικιλιών. Μία ανάλυση ορισμένων από τις δομικές διαφορές δίνεται από τον Pillai (1960). Παρεμπιπτόντως, μπορεί να σημειωθεί ότι η διμορφία στη διάλεκτο Tamil φαίνεται να χάνεται στα βάθη των αιώνων, καθώς η γλώσσα της πρώιμης λογοτεχνικής παραγωγής διαφέρει έντονα από εκείνη των πρώιμων επιγραφών, που πιθανόν αντανakλούν την καθομιλουμένη της τότε εποχής). Η κατάσταση αυτή περιπλέκεται ελαφρά ωστόσο εξαιτίας της παρουσίας των σανσκριτικών και των αγγλικών αναφορικά με ορισμένες επίσημες γλωσσικές λειτουργίες. Το ίδιο είδος περιπλοκής συναντάται σε ορισμένα μέρη του αραβικού κόσμου, όπου τα γαλλικά, τα αγγλικά ή κάποια άλλη λειτουργική γλώσσα, όπως τα συριακά ή η κοπτική διάλεκτος παρουσιάζουν ορισμένες οιονεί επίσημες λειτουργικές χρήσεις.

Δεύτερον, μπορούμε να αναφέρουμε ως παράδειγμα τα λατινικά και τις αναδυόμενες λατινογενείς γλώσσες, που αναπτύχθηκαν στο διάστημα κάποιων αιώνων σε διάφορα μέρη της Ευρώπης. Το τοπικό ιδίωμα το χρησιμοποιούσαν στην καθημερινότητα, ενώ τα λατινικά στο γραπτό ή σε ορισμένα είδη επίσημου λόγου. Τα λατινικά ήταν η γλώσσα της Εκκλησίας και της λογοτεχνίας της, διέθεταν κύρος, παρατηρούνταν εντυπωσιακές γραμματικές διαφορές μεταξύ των δύο ποικιλιών σε κάθε περιοχή κ.λπ.

Τρίτον, τα κινέζικα θα έπρεπε επίσης να αναφερθούν διότι πιθανότατα αντιπροσωπεύουν τη διμορφία σε μεγαλύτερη κλίμακα σε σύγκριση με κάθε περίπτωση που έχει κατατεθεί. (Μία εξαιρετική, σύντομη περιγραφή της σύνθεσης των κινέζικων είναι διαθέσιμη στην εισαγωγή του βιβλίου του Chao [1947, pp. 1-17].) Η διάλεκτος weu-li αντιστοιχεί στην Υ, ενώ η καθομιλουμένη των μανδαρίνων είναι μία τυποποιημένη Χ ποικιλία. Υπάρχουν επίσης τόσο

διαφορετικές επαρχιακές Χ, ώστε να δικαιούνται τον τίτλο «ξεχωριστές γλώσσες», ακόμα περισσότερο και από τις αραβικές διαλέκτους, τουλάχιστον όσο και οι αναδυόμενες λατινογενείς γλώσσες στο παράδειγμα των λατινικών. Τα κινέζικα, ωστόσο, όπως και τα νέα ελληνικά, φαίνεται πως αναπτύσσονται μακριά από τη διμορφία προς την κατεύθυνση μίας κοινής με διαλέκτους. Υπό αυτή την έννοια η τυποποιημένη Χ ή μια μικτή ποικιλία της Χ αρχίζει να χρησιμοποιείται στο γραπτό λόγο με στοιχεία της Υ για όλο και περισσότερους σκοπούς, δηλαδή αρχίζει να καθιερώνεται.

Η διμορφία είναι δυνατό να υπάρξει, όταν οι παρακάτω προϋποθέσεις ακολουθηθούν σε μια γλωσσική κοινότητα: (1) Υπάρχει ένα αρκετά μεγάλο τμήμα της λογοτεχνίας σε μία γλώσσα στενά συνδεδεμένη (ή ακόμα και ίδια) με τη φυσική γλώσσα της κοινότητας. Αυτή η λογοτεχνία αντανακλά είτε ως πηγή (π.χ. θεϊκή αποκάλυψη) είτε ως ενίσχυση ορισμένες από τις βασικές αξίες της κοινότητας. (2) Η μόρφωση περιορίζεται σε μία μικρή ελίτ. (3) Υπάρχει μια χρονική περίοδος, της τάξης αρκετών αιώνων, μέχρι την καθιέρωση των (1) και (2). Μπορεί πιθανότατα να αποδειχθεί ότι αυτός ο συνδυασμός προϋποθέσεων έχει πραγματοποιηθεί εκατοντάδες φορές στο παρελθόν και έχει οδηγήσει στη διμορφία. Υπάρχουν δεκάδες παραδείγματα σήμερα και είναι πιθανόν ότι θα υπάρξουν και στο μέλλον.

Η διμορφία φαίνεται ότι είναι αποδεκτή και δε θεωρείται «πρόβλημα» για την κοινότητα, μέχρι τη στιγμή που θα εμφανιστούν οι πρώτες αντιδράσεις. Αυτές περιλαμβάνουν ροπές προς (1) μια περισσότερο διαδεδομένη γνώση γραφής και ανάγνωσης (είτε για οικονομικούς, ιδεολογικούς, είτε για άλλους λόγους), (2) μια ευρύτερη επικοινωνία ανάμεσα σε διαφορετικά τοπικά και κοινωνικά τμήματα της κοινότητας (π.χ. για οικονομικούς, διοικητικούς, στρατιωτικούς ή ιδεολογικούς λόγους), (3) μια επιθυμία για μια ανώτερη κοινή «εθνική» γλώσσα σαν ένα σύμβολο αυτονομίας και υπεροχής.

Όταν εμφανίζονται αυτές οι τάσεις, οι ηγέτες στην κοινότητα αρχίζουν μια προσπάθεια ενοποίησης της γλώσσας. Τείνουν να υποστηρίξουν την υιοθέτηση είτε μιας υψηλής ποικιλίας είτε μιας μορφής χαμηλής ως κοινής και λιγότερο συχνά την υιοθέτηση μιας τροποποιημένης Υ ή Χ, δηλαδή κάποιου είδους ανάμεικτης ποικιλίας. Τα επιχειρήματα τους διαφέρουν από τη μια περίπτωση διμορφίας στην άλλη.

Οι υπέρμαχοι της Υ ισχυρίζονται ότι πρέπει να υιοθετηθεί εκείνη, επειδή συνδέει τους ανθρώπους με το ένδοξο παρελθόν τους ή με την παγκόσμια κοινότητα και επειδή είναι ένας φυσικά ενοποιητικός παράγοντας, σε αντίθεση με τη διαιρετική φύση των διαλέκτων χαμηλής ποικιλίας. Μαζί με αυτά τα δύο βασικά αξιόλογα επιχειρήματα, υπάρχουν συνήθως ισχυρισμοί βασισμένοι στις πεποιθήσεις της κοινότητας για την υπεροχή της Υ: ότι δηλαδή είναι πιο ωραία, πιο εκφραστική, πιο λογική, ότι έχει θεϊκή έγκριση ή οτιδήποτε άλλο εκφράζει τις αντιλήψεις τους. Όταν αυτά τα όψιμα επιχειρήματα εξεταστούν αντικειμενικά, συχνά αποδεικνύεται ότι δεν είναι έγκυρα, αλλά η σημασία τους εξακολουθεί να είναι πολύ μεγάλη, επειδή αντικατοπτρίζουν ευρέως διαδεδομένες στάσεις.

Οι υπέρμαχοι της Χ ισχυρίζονται ότι πρέπει να υιοθετηθεί κάποια από τις χαμηλές ποικιλίες, γιατί βρίσκεται πιο κοντά στον πραγματικό τρόπο σκέψης και στο γλωσσικό αίσθημα των ανθρώπων. Διευκολύνει το εκπαιδευτικό πρόβλημα, εφόσον τα άτομα έχουν ήδη αποκτήσει μια βασική γνώση της στην πρώιμη παιδική ηλικία και είναι ένα πιο αποτελεσματικό όργανο επικοινωνίας σε όλα τα επίπεδα. Μαζί με αυτά τα βασικά αξιόλογα επιχειρήματα δίνεται

ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα μικρότερης σημασίας, όπως στη ζωντάνια των μεταφορών στην καθομιλουμένη, στο γεγονός ότι άλλα «σύγχρονα εθνικά κράτη» γράφουν περίπου με τον ίδιο τρόπο που μιλούν, κ.λπ.

Οι υπέρμαχοι και των δύο πλευρών ή ακόμα και της μικτής γλώσσας φαίνεται πως επιδεικνύουν την πεποίθηση - αν κι αυτό δε δηλώνεται απερίφραστα - ότι μια κοινή μπορεί απλά να καθιερωθεί με νομοθεσία σε μια κοινότητα. Συχνά όμως οι τάσεις οι οποίες θα σταθούν καθοριστικές για την ανάπτυξη μιας καθιερωμένης γλώσσας δεν περιορίζονται και έχουν μικρή σχέση με την επιχειρηματολογία των εκπροσώπων των διαφόρων απόψεων.

Μια σύντομη και επιφανειακή ματιά στην κατάληξη της διμορφίας στο παρελθόν και μια μελέτη των σύγχρονων τάσεων υποδεικνύουν ότι δύσκολα πραγματοποιείται μια αλλαγή. Πρώτον, πρέπει να θυμηθούμε ότι η κατάσταση αυτή μπορεί να παραμείνει σταθερή για μεγάλες χρονικές περιόδους. Όμως, αν οι τάσεις που αναφέρθηκαν προηγουμένως όντως εμφανισθούν και ενισχυθούν, μπορεί να σημειωθεί μεταβολή. Δεύτερον, η Υ μπορεί να επιτύχει την καθιέρωσή της ως κοινή, μόνο αν ήδη χρησιμοποιείται ως καθιερωμένη γλώσσα σε κάποια άλλη κοινότητα και αν η κοινότητα στην οποία υπάρχει διμορφία, για λόγους γλωσσολογικούς και μη, τείνει να ενωθεί με την άλλη. Αλλιώς η Υ εξασθενεί και γίνεται μια λόγια ή λειτουργική γλώσσα που μελετάται μόνο από επιστήμονες και ειδικούς και δε χρησιμοποιείται ζωντανά. Σαν αποτέλεσμα, κάποια μορφή χαμηλής ή μικτής ποικιλίας θα καθιερωθεί.

Τρίτον, αν υπάρχει ένα μοναδικό κέντρο επικοινωνίας σε ολόκληρη τη γλωσσική κοινότητα ή αρκετά κέντρα σε μια διαλεκτική περιοχή, η Χ θα γίνει η βάση της νέας κοινής, ασχέτως αν είναι σχετικά «καθαρή» ή ανακατεμένη με την Υ. Σε περιοχές διαφορετικών διαλέκτων, χωρίς ένα κυρίαρχο κέντρο, είναι πιθανόν διάφορες χαμηλές ποικιλίες να καθιερωθούν ως κοινές σαν ξεχωριστές γλώσσες.

Μπορούμε να κάνουμε μια δοκιμαστική πρόβλεψη για τις τέσσερις γλώσσες αναφοράς για τους επόμενους δύο αιώνες (δηλαδή περίπου ως το 2150):

Ελβετογερμανικά: Σχετική σταθερότητα.

Αραβικά: Αργή εξέλιξη προς διάφορες κοινές γλώσσες, καθεμιά βασισμένη σε μια

χαμηλή ποικιλία με μεγάλη πρόσμειξη λεξιλογίου υψηλής. Τρεις φαίνονται πιθανές: η Maghrebi, (βασισμένη στη διάλεκτο του Ραμπάτ ή της Τύνιδας), η αιγυπτιακή (βασισμένη στη διάλεκτο του Καΐρου), η ανατολική (βασισμένη στη διάλεκτο της Βαγδάτης). Απροσδόκητες πολιτικοοικονομικές εξελίξεις είναι δυνατόν να προσθέσουν σε αυτές τη συριακή, (βασισμένη στη διάλεκτο της Δαμασκού), τη σουδανική, (βασισμένη στη διάλεκτο του Omdurman-Khartoum), ή άλλες.

Κρεολή της Αϊτής: Αργή εξέλιξη προς μια ενοποιημένη κοινή, βασισμένη στη χαμηλή ποικιλία του Port-au-Prince.

Ελληνικά: Πλήρης εξέλιξη προς μια ενοποιημένη κοινή βασισμένη στη χαμηλή ποικιλία της Αθήνας, με μεγάλη πρόσμειξη λεξιλογίου υψηλής ποικιλίας.

Η εργασία καταλήγει με μία έκκληση για περαιτέρω μελέτη του φαινομένου και άλλων σχετικών με αυτό. Οι περιγραφικοί γλωσσολόγοι, εξαιτίας του ευνόητου ζήλου τους να μιλήσουν για την εσωτερική δομή της γλώσσας, συχνά δεν καταφέρνουν να προσφέρουν πληροφορίες ακόμα και για τα πιο

βασικά στοιχεία σχετικά με το κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί. Επίσης, συνήθως προτιμούν λεπτομερείς περιγραφές των «καθαρών» διαλέκτων ή των καθιερωμένων γλωσσών και όχι των μικτών, ενδιάμεσων μορφών που χρησιμοποιούνται ευρύτερα. Η μελέτη θεμάτων όπως η διμορφία έχει ουσιαστική αξία κατά την προσπάθεια να γίνουν κατανοητές οι γλωσσικές αλλαγές και παρουσιάζει ενδιαφέρουσες προκλήσεις σε μερικές από τις υποθέσεις της συγχρονικής γλωσσολογίας. Πέρα από τη γλωσσολογική σκοπιά, υπόσχεται υλικό μεγάλου ενδιαφέροντος στους κοινωνικούς επιστήμονες γενικά, ιδιαίτερα αν μπορεί να εκπονηθεί ένα γενικό πλαίσιο αναφοράς για την ανάλυση της χρήσης μιας ή περισσότερων ποικιλιών μιας γλώσσας εντός μιας κοινότητας. Ίσως η συλλογή στοιχείων και μια βαθύτερη μελέτη θα τροποποιούσε σημαντικά τις ιμπερσιονιστικές παρατηρήσεις αυτής της εργασίας, αλλά αν αυτό συμβεί, τότε αυτή θα είχε καταφέρει να υποκινήσει διεργασίες έρευνας και σκέψης.

Παραπομπές σχετικά με τις τέσσερις γλώσσες αναφοράς.

Οι κρίσεις αυτής της εργασίας βασίζονται αρχικά στην προσωπική εμπειρία του συγγραφέα, αλλά είναι δυνατόν να υποστηριχθούν με έγγραφα στοιχεία και για περισσότερες λεπτομέρειες μπορούν να ληφθούν υπ' όψιν οι ακόλουθες παραπομπές.

Οι περισσότερες από τις μελέτες που βρίσκονται σε αυτόν εδώ τον κατάλογο, σε γενικότερο πλαίσιο, υποστηρίζουν με σθένος αυτά χάρη στην ευρύτερη χρήση της πιο καθομιλουμένης ποικιλίας, καθώς υπάρχουν συγγραφείς οι οποίοι ενστερνίζονται αυτή την άποψη και θέλουν να περιγράψουν την πραγματικότητα. Αυτή η προκατάληψη μπορεί ωστόσο να αγνοηθεί από τον αναγνώστη που επιθυμεί απλά να ανακαλύψει τι συμβαίνει.

Νέα ελληνικά

Hatzidakis, G.N.(1905), Die Sprachfrage in Griechenland, Chatzedaka, Athens, Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά,

Χατζηδάκης, Γ.Ν., Krumbacher, K., Το πρόβλημα της νεωτέρας γραφόμενης ελληνικής υπό Κ. Krumbacher: και απάντησις εις αυτόν υπό Γεωργίου Ν. Χατζηδάκι, χ. ε.

Kahane, H., Kahane, R. and Ward, R.L. (1945), Spoken Greek, Washington.

Krumbacher, K. (1902), Das Problem der modernen griechischen Schriftsprache, Munich.

Pernot, H. (1898), Grammaire Grecque Moderne, Paris, pp. vii- xxxi.

Psichari, J. (1928), "Un pays qui ne veut pas sa langue" Mercure de France, 1 October, pp 63-121. Επίσης: Psichari, Quelque travaux...., Paris 1930, vol 1, pp 1283 -1337.

Steinmetz, A. (1936) " Schrift und Volksprache in Griechenland", Deutsche Akademie (Munich), Mittellungen, pp 370 -379.

Ελβετογερμανικά

Dieth ,E. (1938) Schwyzertutsch Dialakschrift, Zurich.

Greyerz, O. Von, (1933), " Vom Wert und Wesen unserer Mundart", Sprache, Dichtung, Heimat , Berne, pp 226-247

Kloss, H. (1952) Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen von 1800 bis (1950), Pohl, Munich
 Schmid, K. (1936) "Für unser Schweizerdeutsch", Die Schweiz: ein nationales Jahrbuch 1936, Basel, pp 65-79.
 Senn, A. (1935), "Das Verhältnis von Mundart und Schriftsprache in der deutschen Schweiz", Journal of English and Germanic Philology, vol.34, pp. 42-58.

Αραβικά

Al -Toma, S. J. (1957), "The teaching of Classical Arabic to speakers of the colloquial in Iraq: A study of the problem of linguistic duality", Doctoral dissertation, Harvard University.
 Chejne, A. (1958) "The role of Arabic in present-day Arab society", The Islamic Literature, vol. 10, no. 4, pp.15- 54.
 Lecerf, J. (1932), Litterature Dialectale et renaissance Arabe moderne (Damascus,(1932- 3), pp 1- 14; Majallat al- majma` al-`ilmi al- arabi (Dimashq), vol. 32, no 1 `Adad xass bilmu`tamar al- `awwal lilmajami al -lugawiyah al - `ilmiyyah al - `arabiyyah (Damascus, January 1957).
 Marcais, W. (1930-31), Three articles, L`Enseignement Public, vol. 97, pp 401 - 9; vol. 105, pp. 20- 39, 120- 33.

Κρεολή της Αιτής

Comhaire- Sylvain, S. (1936), Le Creole haitien, Wetteren and Port-au-Prince.
 Hall, R. A., Jr (1953), Haitian Creole, Menasha, Wis.
 McConnell, H. O.and Swan,E.(1945) You can learn Creole, Port-au-Prince.

Άλλες αναφορές

Chao, Y. R. (1947), Cantonese Primer, Harvard University Press.
 Ferguson, C. A. (1957), "Two problems in Arabic phonology", Word, vol. 13, pp 460 -78
 Greenberg, J. H. (1954), "A quantitative approach to the morphological typology of language", in R.Spencer (ed.), Method and perspective in Anthropology, University of Minnesota Press, pp. 192-220
 Pillai, M. (1960), "Tamil -literary and colloquial", in C. A. Ferguson and J. J. Gumperz (eds), Linguistic Diversity in South Asia, Indiana University Research Center in Anthropology, Folklore and Linguistics: Publication 13, pp .27 -42.
 Shouby, E. (1951), "The influence of the Arabic language on the psychology of the Arabs", Middle East Journal, vol. 5, pp. 284-302.

Μετάφραση: Εύα Κοκκίνου, Ντίνα Πικάση
 Επιμέλεια: Ήλια Τσάρα